

МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ КУРАТОРІВ

УДК 378:371.4

ВИХОВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТА-АРХІТЕКТОРА
ЧЕРЕЗ ЗАСВОЄННЯ АРХІТЕКТУРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Г. П. Євсєєва, к. філол. н., доц., О. Д. Яковенко, студ.

Ключові слова: *терміносистема, виховання професійної культури, практичне володіння фаховою українською мовою*

Постановка проблеми. В умовах життя сучасного суспільства мовна освіченість фахівця набуває великого значення через те, що мова – це єдиний спосіб для особистості й для народу бути собою. Мова творить Людину; не люди говорять мовою, а мова «говорить» людям і людьми (Гайдеггер). Інколи легковажне ставлення до мовної підготовки зумовлене поверховим розумінням сутності мови і зведенням її функцій до однієї – комунікативної. Це, справді, важлива функція мови, але сьогодні є загальноновизнаним те, що, виконуючи різноманітні функції в бутті людини та етносу, кожна національна мова є унікальною загальнолюдською цінністю як неповторний спосіб пізнання світу. Практичне володіння фаховою українською мовою передбачає наявність умінь та навичок у різних видах мовної діяльності. Найважливіший вид діяльності для будь-якої людини – це професійна діяльність. Рівень цієї діяльності визначається рівнем володіння професійною термінологією.

Аналіз публікацій. У 1992 – 1994-х роках термінологію розробляли (і фінансували) у межах «Державної програми розвитку української мови». У вересні 2000 р. українські фахівці-термінологи за ініціативою Технічного комітету стандартизації науково-технічної термінології (ТК СНТТ) Держстандарту та Міністерства освіти і науки України заснували Українське термінологічне товариство (УкрТерм). Ця подія відбулася під час 6-ї Міжнародної наукової конференції «Проблеми української термінології «СловоСвіт 2000». Головна мета УкрТерму – консолідація зусиль науковців і фахівців-термінологів з усіх царин знань з метою розвитку української мови згідно з 10-ю статтею Конституції України, виходячи з якої сьогодні необхідно якнайшвидше поширювати українську термінологію в усіх сферах освіти, науки, культури та побуту на підставі єдиних засад, випрацьованих передусім у співвідношенні з міжнародною термінологією. У створенні «золотого» фонду української термінології беруть участь різні науковці, серед яких слід відзначити: М. Кратка, Т. Кияка [5], М. Гінзбурга [2], Д. Федасюка. В. Моргунюка [7], І. Кочан [6] та ін. Наукові розробки цих учених є базовими для всіх розробників термінів. Так зокрема, праці М. Гінзбурга [2] та І. Кочан [6] переконують, що «одним з головних чинників, який сприятиме формуванню в Україні термінологічного поля, є основоположні національні стандарти».

Мета статті – проаналізувати терміни, які використовують архітектори у своїй професійній діяльності, та довести необхідність виховання професійної культури через засвоєння професійної термінології.

Виклад основного матеріалу. Термінологічна лексика посідає значне місце у мовній комунікації через те, що головною ознакою нашого часу є процес термінологізації інформаційного простору суспільства. Понад 90 % мовних новоутворень складають сьогодні саме терміни. І тому, щоб процес засвоєння наукової і технічної інформації студентами вищих навчальних закладів був ефективним, потрібне спеціальне навчання фахової мови. Оскільки термінологія – це лише базовий складник фахової мови, до цих правил долучено специфічні норми науково-технічного стилю української мови. Найголовніша риса цього стилю, на додаток до літературного, – точність вислову думки й однозначність її зрозуміння. У такому розрізі опрацювання професійної терміносистеми є вкрай важливим.

Терміни – слова або словосполучення, що називають спеціальні поняття будь-якої сфери виробництва, науки, мистецтва. В основу кожного терміна обов'язково покладено визначення (дефініція) реалії, що позначається ним, завдяки цьому терміни є точною і в той же час стислою характеристикою предмета або явища. Кожна галузь знання оперує своїми термінами. Це є тією особливістю, що складає суть термінологічної системи кожної науки. У складі термінологічної

лексики можна виділити декілька «шарів», що розрізняються сферою вживання, особливостями об'єкта, які позначає термін. Перш за все це загальнонаукові терміни, які використовуються в різних галузях знань і належать науковому стилю мови в цілому: *експеримент, адекватний, еквівалент, прогнозувати, гіпотетичний, прогресувати, реакція* тощо. Ці терміни утворюють загальний понятійний фонд різних наук і мають найбільшу частотність використання. Розрізняються і спеціальні терміни, які закріплені за певними науковими дисциплінами, галузями виробництва і техніки; наприклад у лінгвістиці: *підмет, присудок, прикметник, займенник*; у мематиці: *косинус, похідна, регресія, інтеграл, парабола* тощо. У цих термінологіях концентрується квінтесенція кожної науки. На думку Ш. Баллі, такі терміни «є ідеальними типами мовного виразу, до яких неминуче прагне наукова мова» [1].

Проте, саме через складність мови досліджувати її ідеальні об'єкти надзвичайно корисно для виявлення переважних засобів і тенденцій, а для української мови особливо потрібно, враховуючи її багатющий лексикон (словниковий склад мови) та дуже розвинені спеціальні синтетичні засоби висловлення, що занотовано в граматиці й великих словниках – і давніх, і сучасних.

Звернімося до словників, у яких зафіксовані терміни з архітектури [3; 4] та проаналізуємо запозичені. Проаналізувавши словник термінів, ми побачимо, що він налічує 75 грецьких термінів, 57 латинських, 47 французьких, 7 німецьких, 7 англійських та декілька арабських, іспанських та португальських. Звернімо увагу на такі доволі часто вживані грецькі терміни як: Автогравюра (від гр. *autos* – сам і франц. *gravure* – гравюра) – гравюра, в якій друковану форму на дереві, лінолеумі або металі виконує сам художник – автор композиції: Аерограф (від гр. *aēr* – повітря і *grafo* – пишу) – пристрій для розбрикування рідкої фарби стиснутим повітрям на папір, полотно, тканину, фарфор, фаянс та ін. Застосовується для виготовлення театральних декорацій, плакатів, оформлення інтер'єрів, ретуші фотонегативів, у станковій та книжковій графіці; Архаїка (< гр. *archaikos* – старий, старовинний, первісний) – ранній етап розвитку будь-якого явища. В культурологічній науці термін застосовується до раннього періоду розвитку мистецтва Стародавньої Греції; Гармонія (гр. *harmonia* – стрункий порядок, зв'язок) – естетична категорія, що позначає цілісність, взаємодію всіх частин і елементів форми. Гармонію, наповнену людським значенням і відчуттям, називають красою.

Графіка (гр. *graphike* < *grafo* – пишу, креслю, малюю) – самостійний різновид образотворчого мистецтва. Олівець, крейда, вуглинка – це класичні технічні знаряддя, за допомогою яких створюється графічний твір. Художня мова графічного твору – лінія та штрихування, що створює світлотінь. Графіка має свої різновиди: малюнок, гравюра, літографія. Наприклад, графічні роботи Т. Г. Шевченка: «Портрет Ф. П. Толстого», «Портрет М. О. Максимовича», «Портрет М. М. Лазаревського» та ін.

Дорійський ордер (< гр. *dorikos* – властивий дорійським племенам Стародавньої Греції) – один із трьох давньогрецьких архітектурних ордерів; позначається простотою й масивністю оздоблення. Походить від назви давньогрецької області Доріда. У Д. о. відсутня база у колони, він має просту форму капітелі, а також тригліфи й метопа у фризі.

Іконопис (< гр. *eikon* – зображення, образ) – вид культового станкового живопису (ікони).

Іонійський ордер (< гр. *ionikos* – іонічний; той, що походить з Іонічного узбережжя) – один із трьох головних давньогрецьких архітектурних ордерів, має струнку колону з базою і стовпом, які прорізані вертикальними жолобками-капелюрами; лінії м'які, ліричні, жіночі, колони стрункі, завершуються капітеллю; часто форми цього ордеру порівнюють з формами тіла дівчини, а іноді навіть завершуються скульптурами жінок (каріатидами).

Тригліфи (< гр. *triglyphos* – з трьома нарізками) – елемент фриза в дорійському архітектурному ордері у вигляді прямокутної плити з вертикальними канавками-врізами.

Після того як ми навели визначення давньогрецьких за походженням архітектурних термінів, стало зрозуміло, що їх походження пов'язане не тільки з розвитком архітектури, а і з розвитком цивілізації, бо ці терміни означають базові поняття архітектури та цивілізації.

Наведемо деякі латинські терміни з цього словника. Наприклад: Абстракціонізм (лат. *abstractio* – віддалений) – безпредметне мистецтво, одна з провідних модерністських течій ХХ ст. Загальна особливість абстракціонізму – принципова відмова від зображення реальних предметів і явищ. Абстрактивний твір виступає як суб'єктивна живописно-пластична реальність, створена за допомогою формальних художніх елементів (кольорова пляма, лінія, фактура, об'єм тощо). Абстракціонізм виник у процесі розшарування кубізму, футуризму. Теоретиком абстракціонізму та автором перших абстрактних живописних полотен виступив

художник В. В. Кандінський. Значний слід у розвитку цього напрямку залишили вихідці з України – О. П. Архипенко, К. С. Малевич, О. К. Богомазов, І. П. Кавалерідзе та ін.

Акведук (лат. *aquaeductus* < *aqua* – вода і *duco* – веду) – арковий міст із лотком або трубою, яким пропускали водовід через ріки, шляхи, яри. Спорудження акведуків почалося у II тис. до н. е. на Сході та у Греції. На території України відомі акведуки в Севастополі (40-ві роки XIX ст.)

Античність (< лат. *anticius* – древній) – сукупність проявів культури стародавніх греків і римлян, які з епохи Відродження прийнято було вважати класичними. У цьому сенсі античність уважається інтернаціональним поняттям. Архітектура (< лат. *architectura* < гр. *architektonike* – будівельне мистецтво) – мистецтво проектування і спорудження будівель, а також комплексів. Твори архітектури – будинки, ансамблі, а також споруди, які формують просторове середовище для життєдіяльності людей. Архітектура є необхідною частиною засобів виробництва (промислова архітектура) й матеріальних засобів існування людини (цивільна архітектура). Своєрідність національних рис, побут і духовна культура різних народів втілилися у національних особливостях архітектури.

Базиліка (лат. *basilica* < гр. *basilike* – царський дім) – прямокутна в плані споруда, поділена поздовжніми рядами колон або пілонів на кілька частин (нефів), які мали самостійні перекриття. Згодом стала одним з основних типів християнських храмів у візантійській, сирійській, романській та готичній архітектурі, застосовувалася також в архітектурі Відродження та бароко. Скульптура (лат. *sculptura* – висікаю, вирізаю) – різновид образотворчого мистецтва та графіки, твори якого існують не у двомірній площині, а в трьох вимірах, оскільки скульптурний твір є об'ємним. Провідним типом скульптурного твору є кругла скульптура, яку можна охопити поглядом з усіх боків. Це статуї, пам'ятники, скульптури. Плоска скульптура називається *рельєфом*, який поділяється на *барельєф*, де зображення виступає із стіни менше ніж на половину свого об'єму, та *горельєф*, коли зображення виступає більше ніж на половину свого об'єму. Матеріалом, з якого створюється скульптурний витвір, є дерево, камінь (мармур), метал (найчастіше бронза). Останнім часом почали використовувати такі нові матеріали як бетон, органічне скло тощо.

Урбанізація (лат. *urbanus* – міський) – процес перетворення міста на найвагоміший осередок проживання людей і центр зосередження та обміну культурних цінностей, утворення штучного середовища, протилежного природі. Урбанізм (< лат. *urbanus* – міський) – напрям у містобудуванні XX ст. Прихильники урбанізму вважали неминучим і необхідним розвиток міських поселень, створення міст-гігантів, міських агломерацій, спорудження в містах великих будівель різного призначення. Нерідко поняття «урбанізм» використовується також як синонім містобудування в цілому. Футуризм (< лат. *futurum* – майбутнє) – загальна назва авангардистських художніх течій 1910 – поч. 1920-х років у деяких європейських країнах. Їх прихильники висували ідеї створення «мистецтва майбутнього», заперечували художні традиції. Вони прагнули насаджувати ідеї урбанізму, фантастики, символів.

Зрозуміло, що латинські за походженням терміни застосовуються для опису більш пізніх та більш доскональних архітектурних форм. Тобто є наступною надбудовою над древньогрецькою термінологією.

Із французької мови ми застосовуємо такі архітектурні терміни як: Авангардизм (фр. *avant-gardism* < *avant-garde* – передовий загін) – умовний термін для означення загальних новаторських напрямів у художній культурі XX ст., яким притаманні прагнення докорінно оновити художню практику, пошук нових, нетрадиційних засобів вираження форми і змісту творів. Особливістю авангардизму є не лише розрив із художньою традицією минулого, її образною системою та виражальними засобами, а й активний, революціонізуючий суспільство протест, який потребує переоцінки духовних цінностей та нового сприйняття світу. Риси авангардизму виявилися в низці шкіл і течій модернізму: кубізм, експресіонізм, абстракціонізм, футуризм, дадаїзм, сюрреалізм та ін. Біля витоків авангардизму поряд із П. Пікассо, Ж. Браком, Ф. Леже, Р. Делоне стояли українські майстри О. П. Архипенко, М. Ф. Андрієнко-Нечитайло, С. Делоне-Терк. Акварель (фр. *aquarelle* < італ. *acquerello* < лат. *aqua* – вода) – живопис фарбами, що розчиняються водою. Основні якості акварелі – прозорість, чистота кольору. В українському мистецтві великого значення акварель набула у творчості Т. Г. Шевченка, який підніс український акварельний живопис до рівня світових здобутків («Казах на коні», «Сад біля Новопетровського укріплення», «Костел в Києві», «Пожежа в степу»). Відродження, ренесанс (фр. *Renaissance* < лат. *re...* – знову і *nasci* –

народжуватися) – епоха в історії культури країн Західної і Центральної Європи в період із XIV по XVI ст. н. е., в якій стверджувався новий світогляд – гуманізм, ідеал античної класики, антропоцентризм. Майстри цього періоду – Донателло, Мозаччо, Леонардо да Вінчі, Рафаель, Мікеланджело, Тиціан, П. Брегель, А. Дюрер та ін. – послідовно оволодівали методами художнього відображення дійсності – відтворення об'єму, простору, світла, людської фігури й реального середовища – пейзажу, інтер'єру. Епоха Відродження була найбільшим прогресивним переворотом в історії людства. Імпресіонізм (фр. *impressionisme* < *impression* – враження) – напрям у мистецтві й літературі кінця XIX – поч. XX ст., який проголошував витончене відтворення суб'єктивних скороминучих вражень і спостережень, мінливих відчуттів і переживань художника. Колаж (фр. *collage* – наклеювання) – технічний прийом у мистецтві; наклеювання на певну основу різних матеріалів, які відрізняються від неї кольором і фактурою. Кубізм (фр. *cubisme* < *cube* – куб) – модерністська течія в мистецтві поч. XX ст. Представники кубізму намагалися звести пластичне рішення художнього образу до комбінації геометричних фігур. Основоположники – П. Пікассо та Ж. Брак. Офорт (фр. *eau forte* – азотна кислота) – вид гравюри; малюнок вишкрябується гравірувальною голкою у шарі лаку, що вкриває поверхню металевої пластини, після чого прошкрябані місця протравлюються кислотою. Зображення відбивається з пластини, витравлені місця якої заповнені фарбою.

Ренесансний стиль – характеризується чистотою, простотою і виразністю, адже вона базувалася на основних канонах античності, але переосмисленими відповідно з основними потребами суспільства та технічними можливостями. Видатними архітекторами цього періоду були: Ф. Брунелеско, Д. Браманте, А. Паладіо. Рококо (фр. *rococo* – подібний до черепашки) – у XVIII ст. форми стилю бароко стають дрібнішими, набувають поширення ліпні прикраси у формі раковин, закруток, від чого цей період пізнього бароко звать стилем рококо. Для нього характерна декоративність, химерність і фантастичність орнаментальних мотивів, вигадливість форм. Цей стиль стає характерним для палаців та салонів європейської феодальної знаті. Елементи стилю використовує український архітектор І. Г. Григорович-Барський. Виникнення цих термінів в масштабах історичного часу не таке вже і давнє, і ми можемо навіть визначити авторів чи родоначальників цих термінів. Наприклад, Пікассо – родоначальник авангардизму.

З італійської мови ми використовуємо такі архітектурні терміни як: Графіті (< італ. *graffiti* – віддряпані) – написи та малюнки, виконані в давнину майстрами-будівельниками або й відвідувачами на стінах архітектурних споруд, а також на різних предметах; Фреска (< італ. *fresco* – свіжий, сирий) – розпис по свіжій вапняній штукатурці кольоровими фарбами. Найвідоміша фреска роботи Леонардо да Вінчі «Тайна вечеря» в монастирі Санта-Марія делле Граціє, Мілан.

Виникнення та застосування цих термінів пов'язане з особливостями культури, яка первісно була характерна тільки для Італії, а з плином часу розповсюдилась на весь світ.

Висновок. Таким чином, кожна давня або сучасна культура є родоначальником певних термінів. Із найдавніших культур, таких як Давня Греція, у нашу мову прийшли базові архітектурні терміни. Термінологічна лексика, як ніяка інша, інформативна. Тому в мові науки терміни незамінні: вони дозволяють стисло і гранично точно сформулювати думку. Терміни – це така група слів нашої мови, яка потребує до себе спеціальної уваги, постійного звіряння зі словниками, повсякчасного поновлення в пам'яті значення потрібних для роботи найменувань. Високоінтелектуальна і культурна людина завжди прагне висловитися ясно, чітко, шукає для формування своєї думки найточніших слів і словосполучень, послуговуючись при цьому не тільки запозиченими термінами, а і звичайними загальноживаними словами рідної мови, про термінологічний арсенал якої ми говоритимемо в подальших наших дослідженнях.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Баллі Ш. Французька стилістика. – М., 1961. – С. 144.
2. Гінзбург М. Система правил українського ділового та наукового стилю //Українська мова: наук.-теорит. Жур. Ін-ту укр. мови НАНУ. – 2006.– № 2. – С. 30 – 42.
3. Євссєва Г. П. Словник культурологічних термінів. – Д. : ПДАБА, 2006. – 96 с.
4. Ілюстрований словник архітектурних термінів / Т. М. Климонюк, В. І. Проскураков, Х. І. Ковальчук. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2010. – 180 с.
5. Княк Т. Основи термінотворення. Семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А. С. Д'яков, З. Б. Куделько. – К. : Вид. дім КМА, 2000. – 270 с.

6. **Кочан І.** Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові. Монографія. – Львів, Вид. центр ЛНУ, 2004. – 520 с.

7. **Моргунюк В.** Про деякі вимоги до термінів, встановлені ДСТУ 3966-2000 // Вісник: Пробл. укр. термінології. – Львів, 2002. – № 453. – С. 194 – 202.

УДК 371.2:378.4

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС У ТЕХНІЧНОМУ ВНЗ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Ю. П. Дірявка, к. і .н., доц.

Ключові слова: навчально-виховний процес, громадянська позиція, національне виховання, державна мовна політика, діалог поколінь

Постановка проблеми. Формування громадянської позиції сучасної студентської молоді є одним із пріоритетних напрямів діяльності ВНЗ України. Можна впевнено стверджувати, що молода людина, котра успішно завершила I семестр будь якого факультету, вже виходить на кардинально новий рівень свідомості, значно розширюється її світогляд. Проте останнім часом спостерігається певне падіння інтересу молоді до участі у громадському житті, її значної інертності.

Частково це можна пояснити особливостями сучасного стану українського суспільства: невідповідність між деклараціями та реаліями – відсутність де факто безкоштовної освіти, медицини, пільгового житлового будівництва, працевлаштування тощо.

Тому, як і в людей старшого покоління, у сучасної української молоді спостерігається значне розчарування та певна апатія до активного громадського життя. Значна частина молодих людей, у тому числі й студентів, мріє виїхати за кордон. До цього слід додати і технологічні особливості епохи – заглиблення в Інтернет та життя у віртуальному світі.

Таким чином, надзвичайно актуальним завданням на сьогодні є пошук нових форм роботи з молоддю, зокрема, з її найбільш талановитою частиною – студентством.

Аналіз публікацій. Останнім часом з'явилась низка ґрунтовних публікацій, присвячених цій темі. Так, К. Богомаз і Л. Сорокіна зазначають, що потрібно формувати «громадянськість» молоді, бо таке формування надає студентові можливість відчувати себе морально, соціально, політично та юридично дієздатним і захищеним, бути впевненим у тому, що його інтереси та інтереси держави в цілому збігаються [1]. Г. Кривчик висловлює думку, що майбутньому спеціалісту в сучасному світі, щоб претендувати на квиток до елітного клубу технократів, мало бути звичайним спеціалістом – наприклад, інженером-будівельником. Необхідно бути майстром, творцем, яким стає людина лише у результаті поєднання професійних знань із глибиною інтелектуального і духовного світу [4].

У своєму дослідженні І. Мачуліна підкреслює, що відставання рівня організації роботи закладів культури від зрослих потреб молоді спричинило знецінення дозвілля молоді, посилило тенденції до її одомашнення. Вона також наводить цікаві дані дослідження вільного часу студентської молоді Дніпродзержинського державного технічного університету, з якого видно, що активні творчі заняття, на жаль, не є популярними серед сучасної молоді. При цьому приблизно третина студентів узагалі не беруть участі у жодних формах виховної роботи [5].

Не можна не відзначити, що багато з дослідників навчально-виховної роботи все більше уваги приділяє такій інформаційній сфері як Інтернет, котрий є надзвичайно популярною серед сучасної молоді. Але, як стверджує Г. Євсєєва, для розвитку сучасного українського суспільства та поширення українства як системи інтегративних знань про Україну, надзвичайно важливим є функціонування україномовних сайтів. Дослідник також констатує, що актуальним завданням розбудови держави досі залишається створення україномовного середовища у засобах масової інформації. Важко не погодитись з іншим твердженням науковця, що концепція виховання мовної освіти в Україні практично відсутня, або не діє [3].

Т. Оболенська у своїй праці зазначає, що стрижневим завданням усієї системи виховання в Україні є виховання громадянина. Тому у ВНЗ важливим є використання теоретичної парадигми національного виховання через триаду рис особистості «громадянин-патріот-гуманіст».